

Medvode

908+913(497.4)

TRŠAN L.

Med Savo..

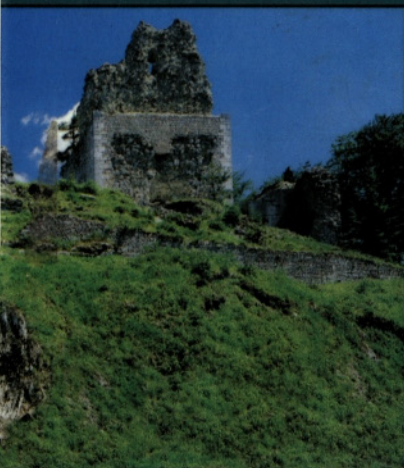
908(497.4 Smlednik)

10200058

KNJIZNICA STRKA LJ

COBISS O

MED
SAVO IN
SMLEDNIŠKIM
STARIM GRADOM

MED
SAVO IN
SMLEDN
STARIM

MED ST
SAVO IN
SMLEDNI
STARIM G

M 10200058

V počastitev 40 letnice
Turistično olepševalnega društva Smlednik
in otvoritve Kalvarije
izdalo TOD Smlednik,
v oktobru 2001.

**MED
SAVO IN
SMLEDNIŠKIM
STARIM GRADOM**

M 10200058

ŠTIRIDESET IN ENO LETO TURISTIČNEGA DRUŠTVA SMLEDNIK

Konec petdesetih let so se tudi v Smledniku in okolici začeli zavedati pomena turizma, čeprav njegovi začetki segajo že v obdobje pred drugo svetovno vojno, ko so k Lazarinijevim, v njihovo graščino v Valburgo, radi zahajali njihovi prijatelji in znanci. Turistično društvo Smlednik je bilo ustanovljeno 13. septembra 1960 v Domu kulture v Smledniku.

Iz zapisnikov je razvidno, da je predsednik pripravljalnega odbora, Mirko Gantar, utemeljil potrebo po ustanovitvi društva na podlagi zgodovinskih danosti, naravnih lepot ter ugodne zemljepisne lege, ker je Smlednik z okolico skoraj točno med Kranjem, Ljubljano, Kamnikom in Škofjo Loko. Predsednik sosednjega in starejšega turističnega društva iz Zbilj Lado Ločniškar, je opozoril na važnost sodelovanja med obema društvoma, katerih skupna skrb naj bi bila ohranjanje lepote Zbiljskega jezera in okolice in le te približati čim večjemu krogu obiskovalcev. V prvi upravni odbor so bili izvoljeni: Alojzij Debeljak, Vojko Jagodic, Julij Debeljak, Franc Jenko, Mirko Mohar, Ivan Slatnar, Božidar Oseli, Leopold Ferbar in Mirko Gantar, kot predsednik, ki je to nalogo opravljal vse do leta 1998, ko je njegovo mesto prevzel Doran Konjar.

Turistično olepševalno društvo Smlednik, kot se je tudi imenovalo, je imelo že ob ustanovitvi jasno zastavljeno vizijo razvoja turizma v svojem okolju, ki je zajemala 19 točk, med katerimi naštejmo najvažnejše:

" 1. Ureditev vozne poti iz Smlednika do podvrha Starega gradu. Ta pot naj bi omogočila dostop na grad tudi z osebnimi avtomobili. Ob poti in pod vrhom gradu je potrebno urediti primerne prostore za parkiranje in ustavljanje vozil.

2. Izgradnja turističnogostinskega objekta zaprtega tipa na vrhu Starega gradu.

3. Posredovati pri oblastvenih in drugih organih za izboljšanje oziroma asfaltiranje glavne ceste Medvode Smlednik in ostalih dovoznih poti v Smlednik.

4. Napeljava električnega voda do vrha gradu in ureditev razsvetljave stolpa. Stolp naj bi bil razsvetljen ob praznovanju državnih in drugih krajevnih zgodovinskih praznikov.

5. V sodelovanju s pristojnimi oblastvenimi in drugimi forumi, tako z Republiškim zavodom za spomeniško varstvo, Muzejem Kranj in drugimi činitelji zaščititi pred razpadanjem obstoječe objekte na vrhu gradu.

Sam stolp pa bi usposobili za razgledno točko. "

V drugih točkah pa so dali poudarek ureditvi jezerske obale, raziskavi zgodovine in običajev, ureditvi podzemeljske poti, ki naj bi bila speljana od Starega gradu do Repenj, organiziranju domačih prireditev, postavitvi spominske plošče partizanom na sedlu pod Starim gradom, širitvi turistične propagande, ureditvi pešpoti po hribu in tako dalje.

Že konec leta 1960 so se pripravljali na ureditev prostora za kampiranje v Dragočajni, za stari Kodrinov mlin, kjer je danes hotel Kanu, pa so že takrat menili, da bi ga preuredili v turistično gostinski objekt. Sedmega novembra 1960 je bila v takratnem Vzgojnem zavodu turistična konferenca, ki so se je udeležili tudi predstavniki občine Medvode in Ljubljanske turistične zveze. Prvenstveno so poudarjali ureditev poti na Stari grad in zgraditvi okolju prijazne lesene turistične postojanke ob razvalinah. Pri tem ne smemo pozabiti,

da so tistega leta v Smledniku in okolici gradili vodovod in da je bil takrat to projekt številka ena. Predsednik smledniške krajevne skupnosti pa je še poudarjal pomen asfaltirane ceste iz Medvod do Smlednika, s pripombo, "da je pri ljudeh težko vzbujati zanimanje za lepoto kraja, če se nihče od zunaj (pri tem je mislil predvsem na občino) ne zmeni za kraj." Ceste na

Stari grad so se v začetku mislili lotiti samo s krampi in samokolnicami, a so sprevideli, da bo to mnogo težji zalogaj. Pri gradnji so zato uporabili težko mehanizacijo, od buldožerjev do kompresorjev, ponekod pa so morali zemljišče celo minirati.

Cesto so delali celo zimo, kljub mrazu in snegu.

V poročilu za leto 1961 je zapisano, da sta si le dva vztrajna voznika, Mirko Jeraj in Franci Rozman, upala s konji prevažati cestni material do vrha hriba. Za izgradnjo kilometer in pol dolge poti, po kateri so peljali prvi avtomobili že 1. maja 1961, so porabili kar 3500 kubičnih metrov gramoza. Istega leta so uredili že okrepevalnico in sanitarije na vrhu hriba, na gradu pa so se začela arheološka izkopavanja. Kako pomembno je bilo leto 1961, pove podatek, da so tudi v Dragočajni očistili prostor za kampiranje, zgradili matični objekt, napeljali vodovod in elektriko, v gradnji pa so bile še sanitarije in tako je prišlo do ustanovitve enega izmed prvih kampov v Sloveniji.

V poročilu za leto 1963 je poleg že naštetih pridobitev omenjeno, da so napeljali na vrh hriba elektriko. Pod razvalinami, ki so jih odkopali pod nadzorom Zavoda za spomeniško varstvo, pa so uredili še veliko razgledno teraso.

Leta 1962 je bilo na gradu ob prvem maju veliko kresovanje z baklado in ognjemetom.

Leto kasneje so smledniški turistični delavci dosegli nov velik uspeh. Na vrhu hriba, pri razvalinah, so zgradili bazen s črpalko in iz osrednjega vodovoda napeljali vodo, tako da so rešili tudi problem pitne vode za okrepevalnico in sanitarije na

Starem gradu. Turistično olepševalno društvo Smlednik je v začetku združevalo turistične zanesenjake iz Smlednika, Zapog,

Hraš, Moš, Valburge in Dragočajne, kasneje pa sta se iz matičnega društva oddvojili dve novi, leta 1973 Turistično društvo Dragočajna Moše, ki je prevzelo v upravljanje kamp, 1989 pa še Turistično društvo Hraše, ki je svojo dejavnost zastavilo na bogati konjeniški tradiciji. Vmes je bil še poizkus, da bi v Smledniku, ob Savi, zgradili še en turistični center, vendar se, kljub temu da je bila že zgrajena okrepevalnica in kupljeni čolni za veslanje po jezeru, ni prijel.

Danes Turistično olepševalno društvo doživlja nov vzpon. V letih od 1998 do 2001 so do vrha hriba napeljali ojačano električno napeljavo in telefonski priključek, obnovili okrepevalnico in sanitarije, vključno s stropi in inštalacijami, zgradili betonsko skladišče in lesene nadstreške ob okrepevalnici ter za klubske in družabne namene usposobili tako imenovano "Špelkino vilo". Uredili so okolico gradu, ki je bila že zelo zaraščena, ob vznožju hriba pa nove parkirne prostore. Društvo je tudi dovolilo postavitve oddajnika za mobilno telefonijo, kar omogoča kvalitetni signal na vsem južnem delu kranjskega polja.

Člani so se v veliki meri vključili tudi v obnovo Kalvarije, društvo pa redno skrbi za urejanje sprehajalnih poti po hribu in okolici ter hiš v Smledniku in Valburgi in v ta namen vsako leto poklanja krajanom sadike okenskih okrasnih cvetlic.

Turistično olepševalno društvo Smlednik tako leta 2001 praznuje enainštirideseto obletnico neprekinjenega delovanja.

Proslava v oktobru je združena z otvoritvijo obnovljene Kalvarije, ki je značilen element starograjskega kompleksa in predstavlja tako rekoč slavnostni vhod proti Staremu gradu. Vzrok, da je praznovanje štiridesetletnice z enoletnim zamikom, je predvsem v tem, da je društvo v polni meri začelo delovati

prav v letu 1961, ko so gradili cesto na Stari grad. Tako ima društvo tudi danes, leto po svoji štiridesetletnici, ki so jo obeležili predvsem z zgoraj naštetimi pridobitvami, predvsem zaradi trdega prostovoljnega dela svojih članov, pokazati marsikaj.

Lojz Tršan

SMLEDNIŠKA KALVARIJA

Kalvarija na hribu pod starim smledniškim Starim gradom s štirinajstimi kapelicami križevega pota in tremi križi na vrhu je svojevrstna arhitekturna posebnost. Zgraditi jo je dal leta 1772 smledniški graščak, baron Franc Smledniški v osi oziroma v ravni črti, ki jo povezujeta Stari grad in Krvavo znamenje, spomin na deželnoknežje morišče, ki stoji na polju pod podružnično cerkvijo v Valburgi. Da je lahko uresničil svojo zamisel o graditvi Kalvarije v ravni črti med tema dvema objektoma, je svoje zemljišče zamenjal s sosednjim zemljiščem bližnjega svobodnjaka Jakoba Jeraja. O tem priča tudi pogodba, ki je, kot ena izmed prvih, pisana delno tudi v slovenščini.

Tako lahko Kalvarijo vključimo v širšo krajinsko arhitekturo, ki se začne pri Krvavem znamenju, konča pa na Starem gradu.

Kalvarija je bila prvič obnovljena ob stoletnici posvetitve 1872, kar je zapisano tudi na spominski plošči na vrhnji kapelici.

Nato so jo obnovili še med obema svetovnjima vojnama. Takrat so tudi odstranili kovinske table s prizori križevega pota in namesto njih dali v notranjosti kapelic naslikati freske.

Potem pa so, po drugi svetovni vojni, čas, človeška zloba in

nenaklonjenost do takšnih kulturnih in verskih spomenikov neovirano delovali dalje, kar je privedlo do tega, da je bila do začetka zadnje obnove, po demokratičnih spremembah v Sloveniji leta 1990, Kalvarija skoraj popolnoma uničena.

Le močni volji nekaterih posameznikov se lahko zahvalimo, da se je v samostojni državi Sloveniji začela obnova, ki je bila denarno podprta s strani bivše občine Šiška in Zavoda za varstvo naravne in kulturne dediščine iz Ljubljane.

V začetku obnove je bilo potrebno najprej posekati mogočno drevje, ki je raslo med kapelicami in je kalvarijo popolnoma prekrivalo, tako, da je ni bilo videti niti od bližnjega gasilnega doma, kaj šele od drugod. V kakšnem stanju je bila Kalvarija, pove že podatek, da je bilo treba pet kapelic od štirinajstih popolnoma podreti, ker so bile le kup kamenja. Vse ostale pa so bile brez strehe, tako da je bilo le vprašanje kakšnega leta ali dveh, da od Kalvarije ne bi ostala niti sled. •

Do leta 1992 je bila Kalvarija gradbeno obnovljena in pokrita s skodlami, a je zaradi različnih vzrokov nadaljnja obnova zastala, vendar je Peter Lampič s košnjo in trebljenjem grmovja skrbel zanjo, tako da se ni popolnoma zarasla. Leta 1998 se je v obnovo poleg Krajevne skupnosti Smlednik vključila Občina Medvode in se dogovorila z lastnikom sosednjega zemljišča, da je bila napravljena javna pot do kapelic, ki je pred tem ni bilo, krajani pa so s prostovoljnim delom uredili poti med kapelicami in odvodnjavanje pobočja. Leto kasneje pa so bile kapelice po zunanji strani tudi pobarvane z oranžno barvo, ki je najbolj podobna prvotni. Posebej bi poudarili, da je pri obnovi v zadnjih treh letih do dokončne ureditve sodelovalo 35 krajanov s 798 prostovoljnimi urami.

Zadnja stopnja popolne obnove in oživitve Kalvarije je poslikava notranjosti kapelic z motivi križevega pota.

Leta 2000 je komisija za Kalvarijo pri Krajevni skupnosti Smlednik za poslikavo izbrala Mašo Bersan - Mašuk in Nikolaja Mašukova iz Ljubnega na Gorenjskem, ki sta najprej pripravila skice motivov križevega pota v klasičnem stilu za smledniško Kalvarijo v naravni velikosti. Za ta dva akademska umetnika ruskega rodu se je komisija odločila na podlagi njunega dosedanjega dela pri obnovi raznih znamenj in cerkva širom Slovenije ter na podlagi soglasja Zavoda za varstvo naravne in kulturne dediščine iz Ljubljane. Prva kapelica je bila dokončno poslikana 1. aprila 2001. To nedeljo so bili na vrhu Kalvarije postavljeni tudi trije križi in kip križanega Kristusa.

Če je gradbena dela financirala občina Šiška in kasneje Medvode, pa je za plačilo poslikave in osvetljave v letu 2001 potekala obširna zbiralna akcija v Valburgi, Smledniku, Hrašah, Mošah, Dragočajni in Zbiljah, kjer je bilo zbranih preko štiri milijone tolarjev. Tako so, vsi skupaj, omogočili, da je ta biser na pobočju Starega gradu spet zasijal v prvotnem lesku.

Kalvarijo je 13. oktobra 2001 otvoril g. Stanislav ŽAGAR, medvodški župan, blagoslovil pa g. Rafko KRALJ, smledniški župnik.

Obnovljena in osvetljena Kalvarija je ena izmed najlepših tovrstnih arhitektonskih baročnih stvaritev v Sloveniji in upamo, da bo kot taka služila v sakralne namene in lepšala kulturno in turistično podobo krajev pod Starim gradom.

KAJ SI JE ŠE VREDNO OGLEDATI - KROG ZA KULTURNO DEDIŠČINO

—••••—

Glede na to, da je v Smledniku in Valburgi
velika zgoščenost objektov kulturne dediščine,
Vas vabimo na pot.

—••••—

Osnovni podatki o obeh krajih

Vasi Smlednik in Valburga sta danes v občini Medvode, na južnem delu kranjskega polja, kjer Sava naredi znamenito okljuko, in kjer so jo z jezom medvoške hidroelektrarne ukrotili v Zbiljsko jezero. Naslonjeni sta na dominantni hrib Stari grad, na katerem je eden izmed najstarejših gradov v Sloveniji, in nekoliko nižji Brezovec. Smlednik z okolico je bil naseljen že od pradavnine, o čemer pričajo ostanki gradišč še iz dobe pred prihodom Rimljanov v naše kraje. Tema dvema krajema so blizu tako Kranj in Ljubljana kot Kamnik in Škofja Loka, kajti ležita skoraj točno v središču območja, ki jih omejujejo ta štiri mesta v osrednji Sloveniji.

Smledniški Stari grad

Glede na njegovo prevladujočo lego lahko začnemo s sprehodom kar na smledniškem Starem gradu, kjer je prijetna, okolju in gostom prijazna okrepčevalnica. Strateški pomen hriba nad prehodom čez Savo, na mestu, kjer je bil brod, danes pa most, so razumeli že prvi srednjeveški gospodarji tega območja, grofje Weimar Orlamunde. Zato so na njem verjetno že v 11. stoletju zgradili utrjen stolp, ki so ga kasneje, vse do leta 1610 dozidavali. Ime Smlednik se prvič izrecno omenja že leta 1118. Grad z obsežnim zemljiškim gospostvom, ki je obsegalo območje levega brega Save od Kranja do Črnuč ter do Komende, so si lastile mnoge plemiške rodbine, med katerimi naj omenimo vsaj grofe Andeške in Celjske, ki so imeli na gradu svoje oskrbnike, ki so skrbeli tudi za obrambo takrat izredno važne poti iz Kamnika proti Škofji Loki in dalje proti Italiji. Glede na to, da grad ni doživel kasnejših prezidav, je Branko Rajšp v knjižici Grad Smlednik zapisal, da predstavlja, v najčistejši obliki, zasnovo in gradbeni razvoj srednje velikega srednjeveškega gradu v osrednji Sloveniji, in zato njegove razvaline presegajo lokalni pomen ter se uvrščajo med pomembnejše v Sloveniji.

Kalvarija

VI
Veronika poda Jezusu
potni pert.

Ko se spustimo iz Starega gradu po cesti navzdol do vznožja hriba, opazimo Kalvarijo, križev pot s štirinajstim kapelicami in tremi križi na vrhu. Sezidana je bila leta 1772, dokončno obnovljena leta 2001, in smo jo, zaradi njene posebnosti in lepote, podrobneje opisali v posebnem članku v tej publikaciji.

Gasilski dom

Po sestopu se obrnemo na glavno cesto
Kamnik Škofja Loka, proti Valburgi,
kjer na ovinku, točno pod Kalvarijo,
zagledamo stavbo s kar visokim stolpom.
Dom gasilcev je bil zgrajen 1921. leta,
obnovljen pa leta 2001.
Na njem si je vredno ogledati secesijsko
okrasno poslikavo
in sliko svetega Florjana.

Hiša "pri Mesarju"

Od gasilnega doma se odpravimo po cesti navzdol do glavnega križišča, v smer proti Kranju oziroma Trbojam, in na desni strani je gostilna Zorman, značilna hiša tega območja iz konca 19. stoletja s frčado. V bližini je tudi manjša kapelica s kipom križanega Kristusa.

Hiša "pri Mežnarju"

Nedaleč od tod, v isti smeri, vendar na drugi strani ceste, pred ovinkom, je podobna hiša, še ena od le dveh ohranjenih tovrstnih značilnih hiš.

Spomenik žrtvam narodnoosvobodilne borbe

Obeležje v obliki pokončnega kamnitega kvadra je postavljeno na drugi strani ceste, v manjšem parku ob drevoredu, in na njem so vklesana imena domačinov iz Valburge, Smlednika, Moš in Dragočajne, ki so bili ubiti med drugo svetovno vojno.

Dvorec Lazarini in kip Frana Milčinskega

Na omenjenem ovinku, "pri Mežnarju", se nam odpre pogled na mogočno grajsko poslopje. Po izumu smodnika, proti kateremu niso ostali imuni niti gradovi na hribih, in ko si je plemstvo zaželelo udobnejših bivališč, so v 18. stoletju gospodarji smledniškega gospostva namesto Starega gradu v ravninskem delu na mestu grajske pristave zgradili novo graščino, dvorec v renesančnem slogu. V viteški dvorani in kapeli so predvsem znamenite baročne freske, po zadnjih podatkih je njihov avtor nemški slikar Eustachius Gabriel.

Na nasprotni strani ceste, ob Vzgojno izobraževalnem zavodu Frana Milčinskega je postavljen edini doprsni kip slovenskega mladinskega pisatelja in sodnika, ki ga je izdelal akademski kipar Boštjan Putih.

Cerkev sv. Valburge

Baročna cerkev iz druge polovice 18. stoletja v neposredni sosesčini dvorca Lazarini je bila zgrajena na mestu starejše cerkve. V njej sta dve izredno kvalitetni sliki Leopolda Layerja o Kristusovem trpljenju. Ogleda vredna je tudi bogato izrezljana prižnica s podobami ljudskih svetnic Barbare, Neže, Agate, Katarine, Polone in Lucije.

Krvavo znamenje

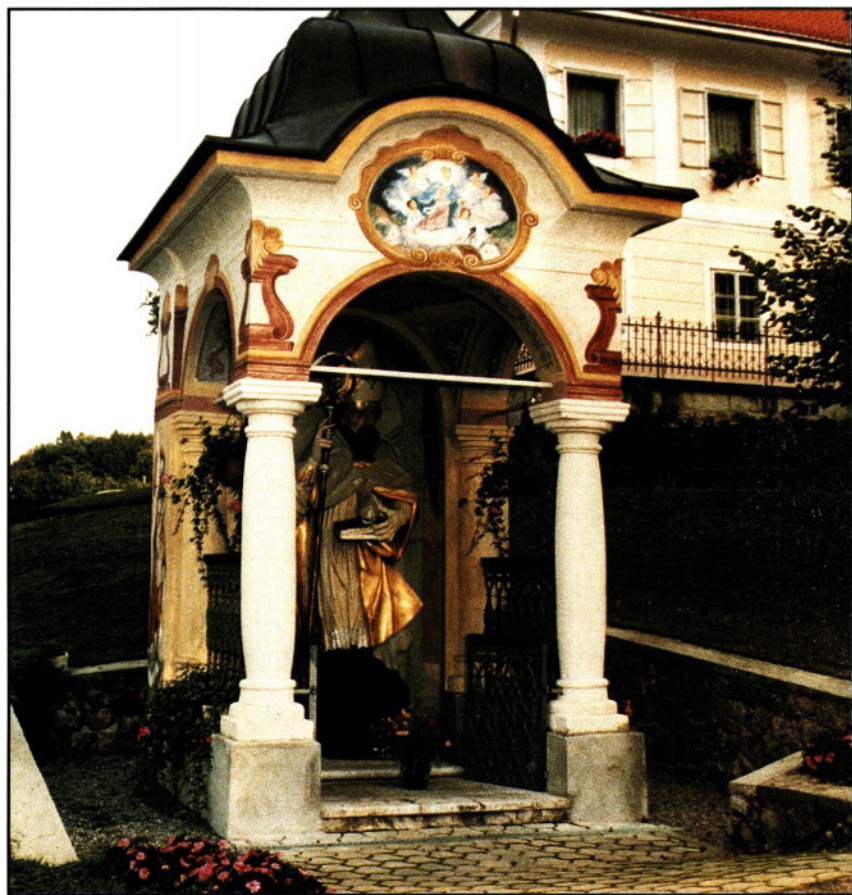

Na polju pod cerkvijo sv. Valburge je znamenje s sliko Marije, ki jo je leta 2001 naslikala ista slikarka, kot je poslikala Kalvarijo. Tu je bilo deželnoknežje morišče, zato ga domačini še danes imenujejo s tem, za današnje čase precej nenavadnim imenom.

Župnijska cerkev sv. Urha

Če se ozremo levo od kapelice, proti Smledniku, že od daleč izstopa ena izmed največjih cerkva v Sloveniji, ki pa je hkrati ena najmlajših. Graditi so jo začeli leta 1847, končali pa leta 1851. Zgrajena je na mestu starejše gotske cerkve v takrat modernem neoromanskem slogu. V njej so slike dunajskih slikarjev Tunnerja in Kupperweiserja ter domačega Šubica.

Kapelica sv. Urha

Baročno znamenje stoji v neposredni bližini župnijske cerkve in je, poleg lahkotno oblikovane zunanosti, značilno po velikem kipu svetega Urha ter po freskah, ki so jih naslikali Layerjevi učenci.

Spomeniki učitelju Martinu Kreku, žrtvam prve svetovne vojne in grobnica družine Lazarini

Vsi trije so postavljeni na pokopališču ob župnijski cerkvi. Prvi je na levi strani ob vhodu grob z obeliskom, kjer je pokopan Martin Krek, dolgo let učitelj v Smledniku, tudi v času, ko je to šolo obiskoval Jakob Aljaž z bližnjega Zavrha pod Šmarno goro. Na osrednjem delu je spomenik žrtvam prve svetovne vojne iz Smlednika in okolice ter Zbilj in Pirnič, skratka, iz takratne smledniške fare. Na koncu pa je velika kapela z grobnico družine Lazarini iz leta 1860.

Hiša "pri Merjascu"

Pod župnijsko cerkvijo je primer bogatejše kmečke domačije iz tega območja, s prostornim dvoriščem in vencem kmečkih gospodarskih poslopij.

KAJ PA JE V OKOLICI ?

Od tod pa se lahko še enkrat, po cesti ali sprehajalnih poteh, povzpne na Stari grad, kjer si popotnik poišče v okrepčevalnici varno zavetje. Od tod se lahko odpravimo po prijetni, nezahtevni in dobro označeni gozdni poti proti Repnjam, kjer je nad vasjo ob cerkvi sv. Tilda obrambni tabor z obzidjem, ki so ga zgradili proti turškim vpadom. Po dobro označenih poteh se lahko čez ravninski del gozda odpravimo proti Skaručni, kjer je romarska cerkev sv. Lucije. V smeri proti Vodiciam sta v bližnjih Hrašah vredni ogleda močvirni jezerci, kjer se zadržujejo redke ptice, in cerkev sv. Jakoba. Seveda pa je v bližini Smlednika najbolj znano Zbiljsko jezero. Ob njegovem zgornjem delu je v Dragočajni tudi eden izmed najstarejših avtokampov v Sloveniji. Ne smemo pa pozabiti tudi Šmarne gore in Zavrha, kjer je rojstna hiša Jakoba Aljaža, le streljaj pod njo, v Spodnjih Piričah, pa tudi rojstna hiša komadanta Franca Rozmana Staneta.

Narodna noša okoli Smlednika
Landstracht aus der Gegend von Smlednik
{ Slovenien — Jugoslawien }
Costume national des environs de Smlednik
{ Slovenie — Yougoslavie }

Narodna noša okoli Smlednika

Pripravili : Lojz TRŠAN /avtor besedila/,
 Doran KONJAR in Franc RAVNIKAR
 Lektorirala: Ana KOMAR-FLORJANČIČ
 Fotografije in oblikovanje: Boris PRIMOŽIČ
 Priprava za tisk: MegaGraf

MED
SAVO IN

MED
SAVO IN

SMLEDNIŠKIM

SMLEDNIŠKIM

MED

SAVO IN

SMLEDNIŠKIM

STARIM GRADOM

SMLEDNISKIM

SMLEDNISKIM

SAVO IN

STARIM GRADOM

STARIM GRADOM

SMLEDNISKIM

STARIM GRADOM